

Wiesław Pięta*

Tenis stołowy nową ofertą sportowo-rekreacyjną w Akademickim Związku Sportowym w Polsce w latach 1926–1939

Streszczenie

W końcu drugiej dekady XX wieku nastąpił rozwój tej dyscypliny w Polsce. Początki tej gry są związane ze środowiskiem akademickim. Studenci polskich uczelni Alter i Grodnicki byli pierwszymi tenisistami stołowymi z kraju, którzy wystąpili w mistrzostwach świata (Praga – 1932). Nieoficjalnym mistrzem Wilna został już w 1926 roku tamtejszy AZS. Najpopularniejszym i najlepiej zorganizowanym klubem akademickim tamtych czasów było Żydowskie Akademickie Stowarzyszenie Sportowe z Warszawy. Zawodnicy AZS w badanym okresie zdobywali czołowe miejsca w mistrzostwach Poznania, Wilna, Warszawy. Działacze klubów AZS współtworzyli okręgowe związki pingpongowe w Warszawie, Lwowie, Poznaniu, Lublinie i w Wilnie. Popularyzowali tę dyscyplinę sportu poprzez organizację mistrzostw uczelnianych i międzyuczelnianych. Ping-pong był dyscypliną tanią i ogólnie dostępną, traktowaną jako gra rekreacyjna. Tenis stołowy spełnił swoje zadanie jako sposób na aktywną realizację czasu wolnego przez studentów. Absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor nauk prawnych Maksymilian Hornung podjął próbę powołania Polskiego Związku Tenisa Stołowego (1929).

Słowa kluczowe: historia kultury fizycznej, okres międzywojenny, tenis stołowy, Akademicki Związek Sportowy.

* Dr, adiunkt w Studium Wychowania Fizycznego i Sportu, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

Wstęp

W latach dwudziestych ubiegłego stulecia w uczelnianych świetlicach pojawiły się stoły pingpongowe. Studenci zaczęli rekreacyjnie grywać w tę nową grę. Obecnie ta dyscyplina w Polsce ma prawie osiemdziesięcioletnią tradycję, znaczącymi sukcesami sportowymi, i organizacyjną w Akademickim Związku Sportowym.

Tenis stołowy od czterdziestu pięciu lat jest obiektem moich zainteresowań (zawodnik, trener, działacz). W 1965 r. zdobyłem tytuł Mistrza Śląska Młodzików. Z AZS Gliwice zadebiutowałem w I lidze państwowej w 1970 r. Wraz z podjęciem studiów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie (1975) kontynuowałem grę w tamtejszym klubie uczelnianym AZS. W latach osiemdziesiątych XX wieku zająłem się szkoleniem młodzieży i kobiet. Z sekcją tą osiągnąłem znaczące sukcesy (medale w Indywidualnych i Drużynowych Mistrzostwach Polski, zdobycie Pucharu Polski, gra w pucharze Europy, brązowy medal w Akademickich Mistrzostwach Świata, Mistrzostwach Europy, Polski).

Kwerenda archiwalna prowadzona była od wielu lat i dotyczyła m.in. tenisa stołowego w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem sportu akademickiego. Materiały archiwalne do tego opracowania uzyskałem przede wszystkim ze zbiorów Biblioteki Narodowej, Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Warszawskiego oraz zbiorów prywatnych. Przydatne w opracowaniu okazały się relacje ustne byłych zawodników, trenerów i działaczy AZS.

1. Geneza tenisa stołowego w Polsce

Pierwsza wzmianka o ping-pongu w Polsce pojawiła się w 1902 r. w dzienniku „Kurier Warszawski”¹. Wówczas to za sprawą informacji ze świata przekazano następującą wiadomość: „[...] Ping-pong, nowa gra pokojowa w piłkę – tennis pokojowy, grany na stole – wynaleziony ma się rozumieć w Anglii, oczywiście wszelkich sportów, stał się nadzwyczaj modny w Paryżu. Jak przedtem „five o’clock tea”, tak obecnie ping-pong jest na porządku dziennym w sferach, mających dużo czasu i pieniędzy [...]”.

Oficjalna prezentacja tej gry nastąpiła w Łodzi w 1912 r. Inicjatorem jej był niemiecki fabrykant Georg Lewenstein (członek niemieckiego klubu sportowego „Newcastle” Łódź). Przedsiębiorca ten starał się zainteresować tą grą mieszkańców Łodzi. Wtedy uznawano tę grę za „zabawkę dziecinną” i ostatecznie została zapomniana. Tennis pokojowy (1912–1914) na dawnych ziemiach Polski po-

¹ „Kurier Warszawski” 1902, nr 17.

jawił się nagle i niespodziewanie (równocześnie z rozwojem przemysłu). Do budowy zakładów przemysłowych na tym terenie ściągano inżynierów i specjalistów z całej Europy. Warunki klimatyczne (deszczowe jesienne wieczory, długie zimy) sprzyjały rozwojowi nowej dyscypliny sportu. Szczególne zasługi w rozwoju tej gry mieli Brytyjczycy, którzy sprowadzili drewniane rakiety i celidowe piłeczki na dawne ziemie polskie. Znany badacz dziejów częstochowskiego przemysłu Aleksander Gąsiorski podaje, że w sali kantyny oficerskiej rosyjskiego 7 Pułku Strzeleckiego znajdującego się w koszarach Zawady w Częstochowie (dzisiejszy budynek Politechniki Częstochowskiej)² stał stół do ping-ponga.

Po I wojnie światowej zapomnianą grę przypomniał mieszkańcom Warszawy w 1922 r. trener piłkarski KS „Polonia” Kimpton. Ping-pong stał się grą uzupełniającą trening piłkarski w okresie zimowym. Do propagowania nowej dyscypliny sportowej w stolicy dołączył się również tenisista Kleinadl³. Jednak brak ogólnie dostępnego sprzętu sportowego (rakietek i piłeczek) nie sprzyjał rozwojowi tej gry. Kolejną próbę promocji tej dyscypliny sportu wiązano z przyjazdem do Łodzi węgierskiego trenera piłkarskiego Lajosa Czeizlera. W latach 1924–1926 chętnie grywali w ping-ponga piłkarze i działacze Łódzkiego Klubu Sportowego (ŁKS) Łódź. Ówczesny członek zarządu ŁKS, właściciel firmy kupieckiej – R. Kowalski sprowadził z Węgier piłeczki, rakiety i siatki. Krzewicielami ping-ponga w Łodzi byli członkowie zarządu ŁKS, Zygmunt Lange i Marian Jastrzębski⁴.

W stolicy wysiłek działaczy warszawskich został zakończony zorganizowaniem zawodów (1925) pomiędzy Polonią a Warszawianką (5:4). Dzięki Stefanowi Szmidtowi przeprowadzono pierwsze mistrzostwa Warszawy, w których zwyciężył Goldstein z Warszawianki⁵. W tym samym roku w Łodzi rozegrano wewnętrzne mistrzostwa ŁKS, a rok później indywidualne mistrzostwa Łodzi (wygrał je Lucjan Radomski). Natomiast we Lwowie (1926) w meczu pokazowym Hasmonia Lwów wygrała z Pogonią Lwów wynikiem 389:354⁶.

Zainteresowanie ping-pongiem w Polsce stale rosło. Na rynku wydawniczym pojawiło się wiele publikacji: *Ping-Pong (tennis pokojowy)*. *Prawidła gry*. EMEF *Ping-Pong* (1926); *Zasady gry tennisu stołowego* (1927); opracowana i wydana przez redaktora „Kuriera Łódzkiego” – Władysława Kozielskiego *Gra w ping-pong* (1927) oraz R. Jodłowskiego – *Ping-Pong* (1936)⁷.

² A. Gąsiorski, „Tennis pokojowy w Częstochowie (do 1914 roku)”, dwustronicowy maszynopis w posiadaniu autora.

³ „Kurier Łódzki” 1929, nr 53.

⁴ Zbiory W. Pięty: Maszynopis A. Bogusza „Tenis stołowy w Łodzi do 1939 r.”

⁵ W. Pięta, *Tenis stołowy wśród Żydów w Polsce (1924–1949)*, Częstochowa 2008.

⁶ „Sport” Lwów, 1926 z dnia 6.01, s. 10.

⁷ W. Kozielski, *Gra w ping-ponga*, Łódź 1927.

W 1927 r. w Częstochowie rozpoczęto produkcję piłeczek pingpongowych „First Lass Ball” (Fabryka celuloidowa Seweryna Landaua). Dziesięć lat później tą sferą gospodarczą zajmowali się wspomniani wcześniej Seweryn Landau oraz Posłaniec Lajb i Izydor Mitz⁸.

Pierwsze Okręgowe Związki Ping-Pongowe powstały w Krakowie (1928), Łodzi (1928), Lwowie (1931), Warszawie (1931), Katowicach (1932) i Zagłębiu Dąbrowskim (1933). Z inicjatywy KS „Ascola” (klub istniał przy Żydowskim Męskim Gimnazjum) podjęto jedną z pierwszych prób powołania Polskiego Związku Ping Pongowego. Wydarzenie to miało miejsce w Warszawie (24.01.1927 r.). Kolejną (nieudaną) inicjatywę zorganizowania ogólnopolskiego związku podjął działacz pochodzenia żydowskiego – Maksymilian Hornung w Łodzi (10.11.1929). Ostatecznie 1 listopada 1931 r. w Łodzi wybrano władze Polskiego Związku Tenisa Stołowego⁹. Pierwsze zawody drużynowego mistrza Polski przeprowadzono w Łodzi (1932 r.), a indywidualne we Lwowie (1933 r.). Mistrzostwa Polski w latach 1932–1939 zostały zdominowane przez Żydowskie Kluby Sportowe. W okresie międzywojennym najsłynniejszym polskim zawodnikiem okazał się były student Uniwersytetu w Lille (Francja) – Alojzy Ehrlich, trzykrotny indywidualny wicemistrz świata¹⁰.

2. Tenis stołowy w środowisku akademickim w II RP

W polskich uczelniach popularne były gry sportowe: piłka siatkowa, piłka koszykowa, hazena (zwana później piłką ręczną) oraz piłka nożna. AZS w tym okresie przyczynił się do powołania siedmiu polskich związków sportowych¹¹.

Ping-pong w środowisku akademickim pojawił się w końcu lat dwudziestych XX wieku. W świetlicach uczelnianych grano dla zabawy i rekreacji, a zasady gry ustalano przy stole. Pionierskie wzmianki o rodowodzie akademickim tej dyscypliny pojawiły się we Lwowie. Pomysłodawcą i krzewicielem tej gry był Franciszek Rogowski, który z własnych oszczędności zakupił stół i rakiетки do ping-ponga. Z jego też inicjatywy powołano sekcję¹².

⁸ *Księga Adresowa Polski z 1928*, Bydgoszcz 1928, *Przewodnik Gospodarczy 1938 (województw Kieleckiego, Krakowskiego i Śląskiego)*, Sosnowiec 1937. W. Pięta, *Z dziejów Akademickiego Związku Sportowego – tenis stołowy (1928–2008)*, Częstochowa 2010.

⁹ R. Kulczycki, *Tenis stołowy w Polsce w latach 1919–1989*, Gorzów Wlkp.

¹⁰ Składnica akt W. Pięty.

¹¹ R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy w Polsce*, Poznań 1990, s. 324.

¹² L. Pełst, „Zamiast uroczystości jubileuszowych z okazji 10-lecia we Lwowie ten, krótki opis dorobku sportowego ofiarując przyszłemu pokoleniu młodzieży akademickiej”, Lwów 1934.

Wówczas z zakupem sprzętu do tej dyscypliny sportu nie było już większych problemów. Przy Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie (ul. Akademicka 22) znajdował się sklep sportowy, w którym oferowano rakiетки drewniane, rakiетки z okładziną gumową, siatki, piłeczki oraz komplety pingpongowe¹³.

Międzynarodową drogę polskiego ping-ponga przecierali studenci już w latach dwudziestych XX w. Mistrz Warszawy – Goldstein w 1928 r. został zgłoszony do mistrzostw świata, jednak z przyczyn finansowych w nich nie wystąpił¹⁴. Drugie podejście do startu w mistrzostwach świata (1932) zakończono pomyślnie. Studenci: Alter (Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie) i Grodnicki (Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie) zagraли w nich, jednak nie odnieśli znaczących sukcesów¹⁵. W 1933 roku na studia do Francji (Lille) udał się aktualny mistrz Polski – Alojzy Ehrlich¹⁶ oraz bracia Simon i Hilles Pohoryles¹⁷. Wspomniani zawodnicy, mimo braku akceptacji Polskiego Związku Tenisa Stołowego, zadebiutowali w barwach Polski w mistrzostwach świata (1933) i zdobyli tam czwarte miejsce¹⁸.

Akademicki Związek Sportowy w tym okresie zaliczał się do najliczniejszych i najwzszechstronniejszych stowarzyszeń kultury fizycznej. Działalność AZS dotyczyła 18 sekcji sportowych, w tym i tenisa stołowego¹⁹. Prowadzono szkolenie sportowe w sekcjach tenisa stołowego w Warszawie, Lwowie, Wilnie, Poznaniu oraz w Lublinie i w Wolnym Mieście Gdańsku (działalność rekreacyjna). Ostatecznie, mimo licznych starań działaczy sportowych, dyscyplina ta nie zyskała na popularności i przegrała walkę o studentów, m.in. z lawn tenisem, a w szczególności z grami zespołowymi.

Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy był brak koncepcji szkoleniowych w Polskim Związku Tenisa Stołowego (w okresie międzywojennym nie zorganizowano żadnego kursu instruktora). Szczególnie ten problem odczuwano w sekcjach AZS.

¹³ Przy Uniwersytecie mieścił się sklep „Maraton”, który prowadził znany polski sportowiec – Waclaw Kuchar.

¹⁴ „Przegląd Sportowy” 1929, nr 81. W 1929 r. Goldstein studiował w Wiedniu.

¹⁵ Zbiory W. Pięty. Polska wtedy nie była jeszcze członkiem ITTF (Międzynarodowej Federacji Tenisa Stołowego). Źródła ITTF odnotowały, że Alterowi nie przypisano państwa, natomiast Grodnickiego zaliczono do Czechosłowacji. Studenci sukcesów nie odnieśli.

¹⁶ W. Pięta, *Table Tennis Among Jews in Poland (1924–1949)*, Częstochowa 2009.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ „Raz Dwa Trzy” 1933, nr 50. Zob. Program VIII Mistrzostw Świata 1933–1934 z dnia 10.12.1933 r. „Przegląd Sportowy” 1933, nr 98. „Robotnik” 1933, nr 460.

¹⁹ „Gazeta Polska” 1932, z 3 stycznia.

2.1. Ping-pong w środowisku akademickim Warszawy

W akademickich bursach i świetlicach Warszawy tenis stołowy zadomowił się w 1929 r. Jedną z pierwszych sekcji zaistniała przy Żydowskim Akademickim Stowarzyszeniu Sportowym (ŻASS)²⁰. ŻASS rozgrywał mecze pokazowe, towarzyskie i mistrzowskie w reprezentacyjnej sali Einsteina w Żydowskim Domu Akademickim przy ul. Namiesnikowskiej 7²¹. Czołowymi zawodnikami AZS Warszawa byli Nauczyński i Krasiński. Pingpongiści trenowali w parku Skaryszewskim (Dom AZS)²².

Aktywny sportowo i organizacyjnie zespół ŻASS wygrał z reprezentacją Warszawy (5:2)²³ i reprezentacją klubów żydowskich (5:2). W meczach towarzyskich gra toczyła się ze zmiennym szczęściem. Odnotowano porażki z Hasmoną Warszawa (0:5) i Kadimachem (1:4), wygrane ze Skrą (7:0, 6:1), YMCA (5:2), Gwiazdą (5:2) oraz z ŻASS (porażki 2:5, 3:4)²⁴. Barw warszawskiego AZS bronili: Gałkowski, Kozłowski, Małcużyński, Plejewski, Twardo, Siemiaszko²⁵.

Ważnym wydarzeniem (1931) dla środowiska pingpongowego stolicy było powołanie Warszawskiego Okręgowego Związku Ping-Pongowego (WOZP-P). W zebraniu organizacyjnym uczestniczył przedstawiciel AZS Warszawa –Władysław Twardo²⁶. Najlepszym klubem pingpongowym Warszawy był ŻASS. W latach 1931–1933 (w finale pokonał YMCE 6:1, a w 1932 m.in. AZS) zdobył on tytuł drużynowego mistrza stolicy²⁷.

W latach trzydziestych XX w. wpływ na rozwój tej gry mieli studenci pochodzenia żydowskiego. Dzięki nim nastąpił wzrost popularności i atrakcyjności rozgrywek, co wpłynęło z kolei pozytywnie na przyrost liczby trenujących studentów (AZS i ŻASS). W 1932 r. w meczach pokazowych warszawski AZS przegrał z Gwiazdą w stosunku 2:5 (w tym meczu Gałkowski pokonał mistrza

²⁰ J. Rokicki, „Żydowski ruch sportowo-turystyczny na ziemiach polskich w I połowie XX w.” (maszynopis pracy doktorskiej znajdującej się w Uniwersytecie Warszawskim. ŻASS powołano w wyniku fuzji KS Ascola i Żydowskiego Akademickiego Stowarzyszenia Wychowania Fizycznego w 1928 roku.

²¹ „Nasz Przegląd” 1930, nr 366.

²² „Robotnik” 1930 z 22 stycznia.

²³ „Nasz Przegląd Sportowy” 1930, nr 48. Gazeta odnotowała, że ŻASS przygotował na to spotkanie 2 stoły pingpongowe. Rozegrano 7 pojedynków indywidualnych. W tym meczu wystąpili: Goldstein, Rozmaryn, Szwarcmann, Silberstein, Lapon, Górka, Goldenhar, Lotryngier.

²⁴ „Nasz Przegląd” 1930, nr 34, „Gazeta Polska” 1931 z 19 grudnia.

²⁵ „Kurier Łódzki” 1931, nr 24.

²⁶ „Gazeta Polska” z 12 listopada 1931 r.

²⁷ R. Gawkowski, „Kluby sportowe Warszawy w latach 1918–1939. Ich rola społeczna i kulturalna” (maszynopis pracy doktorskiej znajdującej się w Uniwersytecie Warszawskim), s. 457. „Raz Dwa Trzy” 1931, nr 29.

Warszawy Rundsteina)²⁸. W pozostałych spotkaniach „akademy” wygrali z Makabi i ŻKS. W tym samym roku odbył się mecz pomiędzy reprezentacją klubów żydowskich (wystąpił w niej Lautner z ŻASS) a reprezentacją klubów warszawskich (z udziałem Gałkowskiego, Weremowicza i Kronenberga z AZS)²⁹. W latach 1933–1935 AZS występował w klasie „B”. Wtedy tytuł mistrza tej klasy zdobył Hapoel Praga³⁰. W mistrzostwach Warszawy ŻASS zdobył 5 miejsce (1934)³¹. W celu poprawy skuteczności działania Warszawski Okręgowy Związek Tenisa Stołowego na dzień 16 grudnia 1935 r. zwołał Walne Zgromadzenie swoich członków.

Z zarejestrowanych 28 klubów sportowych do wyborów zgłosiło się tylko 13 klubów (w tym zabrakło przedstawiciela AZS)³². W II połowie lat trzydziestych ŻASS i AZS Warszawa nie uczestniczyły już w rozgrywkach sportowych organizowanych przez WOZTS. Studenci uczelni warszawskich grali w ping-ponga jedynie dla rekreacji. Innych form współzawodnictwa w badanym okresie nie odnotowano. Do najlepszych pingpongistów tego okresu w AZS Warszawa należeli: Eryk Lipiński, Jan Małcużyński, Władysław Twardo, Stefan Pruszkowski, Gałkowski, Listkowski, Kronenberg, Młodzianowski i Czuba³³.

2.2. Działalność sekcji pingpongowej w AZS Lwów

Dyscyplinę tę sprowadzono z Austro-Węgier do Lwowa przed I wojną światową³⁴. Pierwszy publiczny mecz w ping-ponga rozegrano w styczniu 1926 r. w lwowskiej kawiarni „Rondo”³⁵. Grano według przepisów ustalonych przed zawodami, rywalizowano w siedmioosobowych składach. W obecności 150 widzów Hasmonea pokonała Pogoń Lwów³⁶.

W 1929 r. ping-pong został zaakceptowany przez studentów Lwowa. Po dwóch latach treningów akademicki zespół zgłoszono do rozgrywek prowadzonych przez Lwowski Okręgowy Związek Ping-Pongowy (LOZP-P) do klasy „C”. W 1932 r. AZS zdobył mistrzostwo „B” i awansował do klasy „A” (wtedy jako jedyna drużyna katolicka)³⁷.

²⁸ „Przegląd Sportowy” 1932, nr 15.

²⁹ „Przegląd Sportowy” 1932, nr 18. Drużyny wystąpiły w siedmioosobowych składach.

³⁰ „Nowy Sportowiec” 1935, nr 12.

³¹ W. Pięta, *Tenis stołowy wśród Żydów w Polsce w latach 1924–1949*, Częstochowa 2008.

³² „Nowy Sportowiec” 1935, nr 34.

³³ R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy...*, s. 241.

³⁴ W. Pięta, *Tenis stołowy wśród Żydów w Polsce...*, s. 40.

³⁵ W. Pięta, *Tenis stołowy na Górnym Śląsku w latach 1929–2004*, Częstochowa 2005.

³⁶ „Sport”, Lwów z 6 stycznia 1926 r., s. 10.

³⁷ L. Pełst, „Zamiast uroczystości jubileuszowych z okazji 10-lecia...”, s. 12.

Sukcesy akademickich pingpongistów miały wpływ na organizację I Akademickich Mistrzostw Lwowa (AML). Pierwszym mistrzem został Józef Wrona. Wyróżniającymi się zawodnikami sekcji byli: Weyde, Jagiełło, Wysoczański, Engel, Perycz, Krodkiewicz, Jurkiewicz, Michniewicz i Sawicki³⁸.

Studenci popularyzowali grę w środowisku akademickim poprzez spotkania towarzyskie z Jutrzną Lwów (5:1), Huraganem Lwów (5:1), Sokołem Lwów (5:3), Czarnymi Lwów (5:1), Kadimahem II (5:1) i Hasmonką Lwów (2:5)³⁹. Sekcja pingpongowa zrzeszała także studentki, które rozgrywały na terenie miasta mecze pokazowe. W jednym z nich uległy Hasmonce Lwów 2:3 (dla AZS wygrały: Rozenkówna i Macurówna, a porażki poniosły: Skalska, Samborska i Przyszla-kówna)⁴⁰.

W preliminarzu sekcji tenisa stołowego AZS na 1934 r. na działalność sportowo-organizacyjną przeznaczono 170 zł (w tym na inwestycje 70 zł i na wydatki sportowe 100 zł)⁴¹. W sezonie 1934/1935 AZS występował w klasie „B”, o pierwsze miejsce w tej klasie rywalizował z Czarnymi, Huraganem, KS Pockisk, Gladiatorom, Jutrnią, Strzelcem i RKS-em⁴². Po pierwszej rundzie klasy „B” AZS zdobył 10 punktów w 5 meczach i był na pierwszym miejscu⁴³. Sekcja AZS Lwów miała swój oddział w Jarosławiu (kierownikiem sekcji był Kulczycki)⁴⁴.

Osiągnięcie znaczących sukcesów sportowych przez studentów było niezwykle trudne. Przegrywali rywalizację w województwie z czołowymi klubami Polski: Hasmonka Lwów, Zenit Lwów, Gwiazda Lwów. Większość medali w mistrzostwach Lwowa przypadła: reprezentantowi Polski Lowenherzowi oraz Gallatowi (Hasmonka), Elmerowi (Gwiazda), Federowi i Reisslerowi (Zenit)⁴⁵. W końcu lat trzydziestych ubiegłego wieku sekcja AZS zawiesiła działalność. Studentów zabrakło w finałach MP, które odbyły się we Lwowie (1939)⁴⁶.

³⁸ Zbiory W. Pięty.

³⁹ „Przegląd Sportowy” 1931, nr 31.

⁴⁰ „Ilustrowany Telegram Sportowy” 1934, nr 30.

⁴¹ Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie k. Warszawy, akta Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania, sygn. 300.65.145 (Inwentarz i konsumpcja, naprawianie stołu – 10 zł, piłeczki – 50 zł, rakiety – 10 zł. Wydatki sportowe: składka do związku – 20 zł, taksy za udział w mistrzostwach – 10 zł, koszty zgłoszeń – 5 zł, wpisowe i udział w zawodach – 15 zł, rezerwa – 20 zł. Opłaty za grę – 30 zł).

⁴² „Ilustrowany Telegram Sportowy” 1934, nr 39. Za umieszczenie komunikatu o zawodach pingpongowych, redakcja pobierała 2 zł od organizatorów.

⁴³ „Ilustrowany Telegram Sportowy” 1934, nr 41.

⁴⁴ „Siedem Groszy” 1935, nr 354.

⁴⁵ „Przegląd Sportowy” 1936, nr 3.

⁴⁶ Zbiory W. Pięty. Zestawienie indywidualnych i drużynowych medalistów mistrzostw Polski w latach 1932–2008.

2.3. Rozwój tenisa stołowego w AZS Wilno

Na Uniwersytecie Stefana Batorego (USB) w Wilnie ping-pong pojawił się w latach dwudziestych XX w. W nieoficjalnych mistrzostwach Wilna (1926) zwyciężył AZS, który w finale pokonał Makkabi 7:2⁴⁷. Miejscem treningów i rozgrywanych meczów była salka uniwersytecka USB, w którym stał jeden stół pingpongowy⁴⁸.

Czołowym zespołem przełomu lat dwudziestych i trzydziestych ubiegłego wieku był Żydowski Akademicki Klub Sportowy (ŻAKS) Wilno. W tym czasie na Wileńszczyźnie pojawiło się wiele świetlic, które zapełniły się młodymi zawodnikami tenisa stołowego. Przyczyniło to się do rozwoju tej dyscypliny sportu w tym regionie Polski. W ostateczności doprowadziło to do powołania Wileńskiego Okręgowego Związku Tenisa Stołowego (dotychczas sprawami tej dyscypliny zajmował się Związek Tenisowy)⁴⁹.

Pierwsze oficjalne mistrzostwa Wilna odbyły się w 1932 r. O medale rywalizowały cztery zespoły zakwalifikowane do klasy „A”: Ogniwo, Makkabi oraz ŻAKS i AZS⁵⁰. Organizatorem tych zawodów był ŻAKS.

W sali stowarzyszenia studentów Żydów w Wilnie przy ul. Ludwisarskiej 1 przeprowadzono turniej pingpongowy. Wpisowe wynosiło 25 groszy. Zwyciężyli w nim zawodnicy ŻAKS⁵¹. Wileński Okręgowy Związek Tenisa Stołowego w 1933 r. zorganizował Mistrzostwa Okręgu, w którym wystartowało 22 zawodników, w tym 7 z ŻAKS i 2 z AZS. W następnym sezonie (1933) – Wileński OZTS zrzeszał tylko 6 klubów, w tym AZS, ŻAKS, ŻTGS, KPW „Ognisko”, SMP, KS „Wilja”⁵².

Z inicjatywy AZS Wilno zorganizowano I Międzykorporacyjne Mistrzostwa, w których wystartowały: Leonidania, Piłsudia, Polonia, Batoria, Vilmensia, Polesia, Śniadecja, Cresovia. Rywalizowano przez 7 dni, grano systemem każdy z każdym, w składzie trzech zawodników. Nagrodę przechodnią dziekana wydziału USB zdobyła Leonidania (Wołowski, Bułhak, Juniewicz), druga była Polonia, a trzecia Batoria.

Indywidualnie (z zakwalifikowanych trzech najlepszych z turnieju drużynowego) zwyciężył Wysocki z Vilmensji, na drugim miejscu zawody ukończył Sta-

⁴⁷ R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908–1939*, Poznań 1990, s. 241.

⁴⁸ A. Gąsiorowski, *Polski ruch sportowy w Republice Litewskiej 1919–1940*, Olsztyn 2001, s. 105. Chętnych do gry było jak na lekarstwo. Zmienił się charakter tej dyscypliny; z gry świetlicowej stała się sportem wyczynowym.

⁴⁹ A. Gąsiorowski, *Polski ruch...*, s. 250.

⁵⁰ W. Pięta, *Tenis stołowy wśród Żydów w Polsce...* Mistrzem Wilna zostali zawodnicy Makkabi Lwów (drużynowo), Weksler (gra pojedyncza), Weksler/Chajkin (gra podwójna).

⁵¹ „Kurier Wileńsko-Nowogrodzki” 1933, nr 347.

⁵² „Rocznik Sportowy” 1934, Warszawa 1935.

chowicz (Piłsudia), trzeci był Kielkiewicz (Polonia)⁵³. Mistrzostwa te cieszyły się dużym zainteresowaniem, startowało w nich 60 zawodników. Nagrody najlepszym studentom-pingpongistom USB wręczył prorektor prof. Józef Patkowski. Komisję sędziowską wówczas tworzyli: Stefan Tejchman i Henryk Mackiewicz. Sprzęt do tenisa stołowego (2 stoły, rakiety i piłeczki) udostępnił AZS. W końcu lat trzydziestych ubiegłego stulecia zainteresowanie tenisem stołowym w Wilnie zmalało. Odbywały się jedynie zawody towarzyskie i międzyklubowe. Organizacji tych zawodów podejmował się jedynie Żydowski Akademicki Klub Sportowy⁵⁴.

2.4. Geneza ping-ponga w akademickim środowisku Poznania

W II połowie lat dwudziestych XX wieku studenci Uniwersytetu Adama Mickiewicza poznawali nową dyscyplinę sportu. Proste reguły gry w ping-ponga zostały zaakceptowane przez członków AZS, Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży (KSM), Gimnazjalnych Kół Sportowych, Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej (SMP), Kolejowych Przynależności Wojskowych (KPW), oddziałów harcerskich⁵⁵. Mistrzostwa Poznania (1928–1933) zdominowali zawodnicy AZS Poznań, którzy sześciokrotnie zdobywali tytuły mistrza Poznania⁵⁶. W stolicy Wielkopolski w szkołach pojawiły się stoły do tenisa stołowego. W 1933 r. Poznański Okręgowy Związek Tenisa Stołowego prowadził rozgrywki o mistrzostwo klasy „A” (występował w nich AZS) i klasy „B”. Wpisowe do rozgrywek wynosiły 2,5 zł. AZS był zobowiązany opłacić składkę członkowską na rzecz PZTS w wysokości 5 zł⁵⁷.

W końcu 1933 r. w lokalu AZS (Zamek–Wartownia) odbyło się Nadzwyczajne zebranie POZTS⁵⁸. Przyjęto statut i wybrano zarząd. POZTS miał siedzibę w Poznaniu przy ul. Bluszczowej 4. Sekretarzem wtedy był Wacław Westfal. Okręg zrzeszał 12 klubów: AZS, H. Ciegielski, YMCA, Bar-Kochba, Korona, SMP św. Łazarza, KPW, 24 Drużyna Harcerska, SMP Żabikowo, Klub Hokejowy Czarni, ZS „Zuchowaci”⁵⁹.

⁵³ „Kurier Wileńsko-Nowogrodzki” 1935, nr 306, nr 315, nr 318.

⁵⁴ „Kurier Wileński” 1938, nr 320. Zawody odbywały się w hali ŻAKS przy ul. W. Pohulanki 14/19.

⁵⁵ L. Wilczyński, *Katolickie organizacje młodzieży męskiej w Wielkopolsce 1816–1939*, Toruń 2000. „Przegląd Sportowy” 1929, nr 8.

⁵⁶ R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908–1939*, s. 241.

⁵⁷ „Nowy Kurier” 1933, nr 239.

⁵⁸ „Nowy Kurier” 1933, nr 255.

⁵⁹ „Rocznik Sportowy” 1934, Warszawa 1935.

Indywidualnie w Mistrzostwach Poznania (1933) zwyciężył Schuelte-Noelle przed Grześkowiakiem i Sommerem (wszyscy z AZS)⁶⁰. W kolejnym sezonie rozgrywkowym (1934) tytuł mistrza zdobył H. Cegielski, wicemistrza AZS, trzeci był SMP „Wojciechowo”. Indywidualnie złoty medal wywalczył Grześkowiak z AZS, srebrny Nowak z PMT, brązowy Marciniak z HCP, czwarty był Schuelte-Noelle z AZS, a dziesiąty Sommer (AZS). Mistrzostwa te odbyły się w lokalu AZS (wpisowe wynosiło 0,75 groszy)⁶¹.

Mistrzostwa Poznania w 1935 r. zdobył – KPW, wicemistrzostwo – HCP, brąz – KSM „Łazarz”, na czwartym miejscu sklasyfikowano poznański AZS. Indywidualnie mistrzostwo wygrał były zawodnik AZS – Grześkowiak (KPW), drugi był Mikoś (KPW), a trzeci Lieput z KSM, na dziewiątym miejscu sklasyfikowano Hahna z AZS⁶². Przy organizacji Mistrzostw Polski w Poznaniu (1935) pomagali organizacyjnie azetesiacy. Szkoda, że w tych zawodach nie wystąpił żaden z zawodników AZS⁶³. W latach 1935–1938 dominowali zawodnicy z KPW Poznań (Sikorski) i Związku Strzeleckiego „Zuchowaci” (Szablewski)⁶⁴. Działalność sekcji tenisa stołowego w AZS została czasowo zawieszona.

W okresie międzywojennym sekcje tenisa stołowego istniały w AZS przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1937)⁶⁵ oraz w środowisku uczelnianym Krakowa i Wolnego Miasta Gdańsk.

Zakończenie

Ping-pong wśród studentów stał się popularny na początku lat trzydziestych XX wieku. Potwierdzają to fakty w ilości organizowanych zawodów sportowych w tej dyscyplinie sportu (mistrzostwa uczelniane, spotkania towarzyskie). AZS współorganizował Okręgowe Związki Tenisa Stołowego, a ich działacze wybierano w skład zarządów tych organizacji. Kierownicy sekcji sportowych uczestniczyli w opracowaniu regulaminów, statutów związków pingpongowych. Studenci Uniwersytetu Lwowskiego i Wileńskiego należeli do pierwszych zawodników pochodzących z Polski, którzy wystartowali w mistrzostwach świata w Pradze (1932).

⁶⁰ Zbiory W. Pięty.

⁶¹ „Nowy Kurier” 1934, nr 51.

⁶² „Nowy Kurier” 1935, nr 35.

⁶³ Zbiory W. Pięty. „Nowy Kurier” 1935, nr 49.

⁶⁴ „Przegląd Sportowy” 1938, nr 14.

⁶⁵ S. Dobosz, *80 lat AZS Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2002, s. 4.

Tenis stołowy, nazywany często ping-pongiem, przegrał rywalizację z lawn tenisem. W środowisku studenckim funkcjonował on jako dyscyplina typowo rekreacyjną.

W opracowaniach dotyczących działalności AZS w Polsce – w badanym okresie – znajdują się jedynie opisy fragmentaryczne tej gry. Zbiory archiwalne są ubogie. Wartościowym materiałem źródłowym okazały się czasopisma: „Przegląd Sportowy”, „Sport”, „Ilustrowany Przegląd Sportowy”, „Akademicki Przegląd Sportowy”, „Sportowiec”, „Raz Dwa Trzy”, „Kurier Warszawski”, „Nasz Przegląd”, „Głos Robotniczy”, „Kurier Łódzki”, „Kurier Wileńsko-Nowogrodzki”, „Gazeta Polska”, „Robotnik”, „Siedem Groszy”.

Artykuł ten wzbogaca wiedzę o tej grze w Akademickim Związku Sportowym i jest zapowiedzią wydawniczą monografii „Z dziejów Akademickiego Związku Sportowego – tenis stołowy (1928–2008)”.

Summary

Table Tennis as a New Sport & Recreational Offer in Academic Sport Association in Poland (1926–1939)

In the end of the second decade of 20th century has begun a development of this discipline in Poland. The beginnings of this game are connected with students range. Students from Polish universities Alter and Grodnicki were the first table tennis players from the country who took part in the World Championship (Prague – 1932). An unofficial Vilnius's winner became a contemporary ASA in 1926. The most popular and the best organized students section from previous times was Jews Academic Sports Association from Warsaw. ASA players during the survey time were scoring medals in Championship in Poznań, Wilno and Warsaw. Activist of institutions ASA sections were setting up a regional table tennis in Warsaw, Lviv, Poznań, Lublin and Vilnius. They popularized this sport discipline by organization of collegiate and intercollegiate Championship Table Tennis was a cheap and easy available discipline, treated as a recreational game. Table tennis fulfilled its task as a manner of active realizations of free time by students. A graduate from Jagiellonian University, doctor of law studies Maksymilian Hornyng took up a trial to appointment of Polish Table Tennis Association.

Keywords: History. Table Tennis. Academic Sport Association.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie k. Warszawy, Akta Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego, sygn. 300.65.145.

II. Źródła drukowane

Bogusz A., „Tenis stołowy w Łodzi do 1939” (maszynopis).

Gąsiorowski A., „Tennis pokojowy w Częstochowie do 1914 roku” (maszynopis).

Pięta W., Zestawienia statystyczne indywidualnych i drużynowych mistrzostw Polski (1932–2010).

Przewodnik Gospodarczy 1938 (województw Kieleckiego, Krakowskiego i Śląskiego), Sosnowiec 1937.

„Rocznik Sportowy 1934”, Warszawa 1934.

III. Prasa

„Gazeta Polska”

„Ilustrowany Telegram Sportowy”

„Kurier Łódzki”

„Kurier Warszawski”

„Kurier Wileńsko-Nowogrodzki”

„Nasz Przegląd”

„Nasz Przegląd Sportowy”

„Nowy Kurier”

„Nowy Sportowiec”

„Przegląd Sportowy”

„Raz Dwa Trzy”

„Robotnik”

„Siedem Groszy”

„Sport” Lwów

B. Literatura

I. Publikacje

Dobosz S., *80 lat AZS Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2002.

Gąsiorowski A., *Polski ruch sportowy w Republice Litewskiej 1919–1940*, Olsztyn 2001.

Kozielski W., *Gra w ping-ponga*, Łódź 1927.

- Kulczycki R., *Tenis stołowy w Polsce 1919–1989*, Gorzów Wlkp. 1998.
- Neumann W., *Księga Adresowa Polski z 1928*, Bydgoszcz 1928.
- Pełst L., *Zamiast uroczystości jubileuszowych z okazji 10-lecia we Lwowie ten, krótki opis dorobku sportowego ofiarowuję przyszłemu pokoleniu młodzieży akademickiej*, Lwów 1934.
- Pięta W., *Tenis stołowy na Górnym Śląsku w latach 1929–2004*, Częstochowa 2005.
- Pięta W., *Tenis stołowy wśród Żydów w Polsce (1924–1949)*, Częstochowa 2008.
- Pięta W., *Table Tennis among Jews In Poland (1924–1949)*, Częstochowa 2009.
- Pięta W., *Z dziejów Akademickiego Związku Sportowego – Tennis Stołowy (1928–2008)*, Łódź 2010.
- Wilczyński L., *Katolickie organizacje młodzieży męskiej w Wielkopolsce 1816–1939*, Poznań 990.
- Wryk R., *Akademicki Związek Sportowy w Polsce*, Poznań 1990.

II. Prace niepublikowane

- Gawkowski R., „Warszawskie kluby sportowe latach 1918–1939. Ich rola społeczna i kulturalna” (praca doktorska), Uniwersytet Warszawski 2007.
- Rokicki J., „Żydowskie organizacje sportowe i turystyczne w Polsce w pierwszej połowie XX w.” (praca doktorska), Uniwersytet Warszawski 2005.